

Nr 18.

Ankom till riksdagens kansli den 19 februari 1920 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående revision i visst syfte av gällande författningar rörande häradsallmänningar och andra genom kronans försorg tillkomna allmänningsskogar. (2:a avd.)

I en inom första kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 141, har herr *Lindhagen* hemställt,

att riksdagen ville hos regeringen anhålla:

1) att vid revision av författningarna om häradsallmänningar måtte övervägas,

att deras avkastning må efter rättvisa grunder komma ortsbefolkningen i sin helhet till godo;

att, därest detta ej kan bifallas, behållna avkastningen må enligt de ursprungliga stadgandena i 1734 års byggnadsbalk i första rummet tilldelas de hemmansägare, som på egna ägor ha brist på »mulbete, timmer, ved, gårdsel, löv, näver, torrbast och annat» och ej såsom numera mest de rikaste delägarna, samt ägare av jordavsöndringar lika väl som ägare av i mantal satt jord,

att i häradsallmänningars förvaltning ärendena må avgöras efter lika rösträtt såsom numera gäller för kommunala val och avgöranden; samt

2) att enahanda övervägande måtte äga rum beträffande andra genom kronans försorg tillkomna allmänningsskogar.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för denna hemställan, hänvisas till motionen.

Utlakottet.

Samme motionär hemställde vid 1915 års riksdag i en inom andra kammaren väckt motion, nr 7, liksom jämväl i en sedermera vid 1919 års lagtima riksdag inom första kammaren väckt motion, nr 81, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om övervägande, huruvida, i

vad mån och på vad sätt en revision kunde erfordras av författningarna rörande häradsallmänningar och andra genom kronans försorg tillkomna allmänningsskogar i syfte, att avkastningen skulle efter rättvisa grunder komma ortsbefolkningen i sin helhet till godo samt beslutanderätten i allmänningens angelägenheter demokratiseras.

I enlighet med jordbruksutskottets hemställan hava dessa motioner blivit av riksdagens båda kamrar avslagna.

1915 års jordbruksutskott anförde i sitt utlåtande nr 42 följande:

»Såsom framgår av förevarande motion, avser densamma utvidgning av dispositionsrätten till avkastningen från såväl häradsallmänningar som vissa under senare tider genom kronans tillskyndelse uppkomna samfällighetsskogar i Norrland och Dalarna. Därjämte åsyftar motionären en efter andra, demokratiserade rösträttsgrunder genomförd reglering av beslutanderätten över allmänningarnas förvaltning.

Vad först beträffar häradsallmänningarna, vilka till en sammanlagd ytvidd av föga mera än 98,000 hektar äro i behåll inom 11 län i södra och mellersta Sverige, återfinnas de allmänna bestämmelserna angående dessas förvaltning i II kapitlet av kungl. förordningen angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket den 26 januari 1894. Om grunden för delägarskap i häradsallmänning stadgas, att sådant tillkommer dem, som i häradet bygga och bo efter deras oförmedlade hemmantal, varigenom har ansetts fastslaget, att från delägarrätt äro utslutna innehavare av sådan jord, som ej fått sig visst mantal åsatt. Beträffande de för förvaltningen stadgade grunder, vill utskottet endast erinra därom, att häradsallmänning skall stå antingen under skogsstatens vård och förvaltning, eller ock, under skogstjänstemäns uppsikt, administreras av delägarna efter fastställda hushållningsplaner och reglementen. Beslutanderätten utövas antingen av delägarna själva eller genom en av dem utsedd allmänningsstyrelse, varvid i förra fallet röstgrunden utgöres av det oförmedlade hemmantalet. Angående avkastningen är visserligen stadgat, att den årligen behållna delen därav skall fördelas allenast emellan hemmansägarna efter ovannämnda grund för delägarrätten, men härvid förtjänar dock anmärkas, att avkastningen indirekt kommer även en något vidare krets av ortsbefolkningen till godo på grund av bestämmelsen, att, sedan förvaltningskostnaden för allmänning guldits, skall undantagas det virke, som erfordras till vissa broar och andra allmänna byggnadsändamål.

Då motionären nu påyrkar en sådan förändrad lagstiftning, varigenom den behållna avkastningen från häradsallmänning skulle, med upphävande av eller inskränkning i hemmansägarnas ensamma förfoganderätt över densamma, få användas till gagn för häradets samtliga medlemmar, vill det av motiveringen otvetydigt förefalla, som om han avsåge, att en dylik utvidgad dispositionsrätt skulle grundas på ett rättvisligen erkänt *delägarskap* i allmänningen för häradets övriga innebyggare. Motionären ifrågasätter nämligen uttryckligen ett utsträckande av delägarnas antal till även andra än ägare av i mantal satt jord. Uppenbarligen möta allvarliga betänkligheter mot genomförandet av en sådan ordning, vars förenlighet med häradsallmänningens natur, sådan denna av ålder gestaltat sig, icke synes ostridig, och som även oavsett detta för rådande rättsuppfattning lätteligen ter sig såsom ett avsteg från eljest följda äganderättsgrundsatsen.

Å andra sidan torde förevarande fråga ej ovillkorligen böra tillmätas en sådan principiell räckvidd, som ovan förutsatts. Helt uteslutet är det måhända icke, att sådana i någon mån ändrade bestämmelser i förevarande hänseende vore tänkbara, som, utan att förutsätta en rubbning i själva *äganderättsförhållandena*, toge sikte på önskemålet att medelst virkesavkastning från häradsallmänning tillgodose vissa kommunala eller eljest allmännyttiga ändamål. Även om det sålunda kan ifrågasättas, huruvida icke, med lämnande å sido av ovan antydda principiella svårigheter, motionärens synpunkter förtjäna beaktande, i den mån desamma icke vore stridande mot häradsallmännings ursprungliga och väsentliga syfte, torde utskottet emellertid sakna anledning att närmare uttala sig om motionen i denna del.

Enligt vad utskottet inhämtat, har nämligen den s. k. skogslagstiftningskommittén, vars uppdrag innefattar, bland annat, frågan om ändrad lagstiftning rörande häradsallmänningar, vid behandlingen av nämnda fråga ägnat uppmärksamhet jämväl åt spörsmålet om förfoganderätten över och fördelningen av häradsallmännings avkastning. Då sålunda de i motionen berörda frågor, så vitt angår häradsallmänningar, äro föremål för sakkunnig utredning, anser utskottet någon särskild åtgärd från riksdagens sida härutinnan icke vara erforderlig.

Vad därefter beträffar övriga i motionen avsedda skogar, utgöras dessa av sockenallmänningar och besparingsskogar i Kopparbergs och — till en mindre del — Gävleborgs län samt sockenvis bildade allmänningsskogar i Norrbottens län, varjämte sådana allmänningsskogar jämväl i Västerbottens län äro under bildande. Ifrågavarande slag av skogar hava ett betydande omfång, sammanlagt upptagande en areal av omkring 553,000 hektar. Såsom motionären antyder, hava de uppstått därigenom, att av det vid storskiftet i Dalarna och avvitrningen i Norrland hemman och nybyggen sockenvis tilldelade skogsanslag viss del avsatts såsom samfällighetsmark för jordägarnas gemensamma behov.

Delägare med avseende å sockenallmänningar och besparingsskogar i de två förstnämnda länen äro vederbörande sockens eller kapellags jordägare i förhållande till deras reducerade jordatal. Jämväl i Norrbottens län tillkommer delägarskap i allmänningsskog endast hemmansägarna inom socknen eller avvitrningslaget efter deras mantal. Då något delägarnas beslut påkallas, sker omröstning dem emellan å kommunalstämma, varvid grunden för delägarskapet även är bestämmande för den delägarna tillkommande rösträtt. Delägarnas förfoganderätt över ifrågavarande skogar är emellertid icke oväsentligt inskränkt genom vissa omfattande förvaltningsbefogenheter, vilka inrymts åt Konungens befallningshavande i de nämnda länen med avseende å såväl övervakandet av skogshushållningen som framför allt förvaltningen av de skogsmedelsfonder, vilka för varje skog bildats av genom den sammans avkastning inflytande inkomster. I den mån bestämmanderätten icke är förbehållen Konungens befallningshavande, utövas den emellertid av delägarna själva, antingen omedelbart eller ock genom en av dem vald allmänningsstyrelse.

Jämväl med hänsyn till dessa skogar har utredning ägt rum, i det att, såsom känt är, den s. k. norrländska skogsvårdskommitténs den 16 mars 1912 avgivna betänkande, bland annat, innehåller förslag till lagar angående vård och förvaltning av sockenallmänningar och besparingsskogar inom Kopparbergs och Gävleborgs län samt angående allmänningsskogar i Västerbottens och Norrbottens län.

I dessa lagförslag, vilka huvudsakligen avse att tillförsäkra ifrågavarande skogar en ordnad skogshushållning, hava jämväl upptagits föreskrifter angående

administrationen i övrigt, närmast synes det, i syfte att åt densamma skänka erforderlig enhetlighet och likformighet. Vid sådant förhållande hava de föreslagna förvaltningsbestämmelserna för vardera kategorien skogar kommit att i stort sett ganska nära ansluta sig till nu rådande förhållanden, sålunda även i fråga om sättet för utövandet av delägarnas beslutanderätt samt deras förfoganderätt över avkastningen.

I förstnämnda hänseende har följaktligen i intetdera lagförslaget — såsom framgår av 2 § i vardera — ifrågasatts någon ändring av hittills gällande ordning, att rösträtt utan någon som helst begränsning må utövas enligt den grund, som bestämmas av delägarskapet i allmänning.

Utskottet, som delar motionärens uppfattning om det otillfredsställande i nämnda ordning, som möjliggör för *en* eller ett fåtal större röstägande att diktera stämmas beslut mot den mening, som därvid omfattas av ett, kanske långt övervägande flertal mindre rösträttsberättigade delägare, har emellertid inhämtat, att de över ovannämnda lagförslag hörda myndigheter framställt bestämda anmärkningar i fråga om bristen på bestämmelser om rösträttsbegränsning för större skogsägare samt föreslagit tillägg till förutberörda paragraferna i syfte att vinna en tillfyllestgörande sådan begränsning.

I sådant avseende har sålunda Konungens befallningshavande i Kopparbergs län tillstyrkt, att rösträtten begränsades så, att ingen delägare finge utöva rösträtt för mer än högst $\frac{1}{100}$ av kommunens sammanlagda reducerade jordatal, under det att Konungens befallningshavande i Gävleborgs län föreslagit en begränsning av rösträtten för en person till $\frac{1}{10}$ av hela jordatalet inom kommunen enligt röstlängden. Vidare har domänstyrelsen hemställt, att i båda de ifrågavarande lagarna måtte stadgas förbud för någon att utöva rösträtt för mera än $\frac{1}{5}$ av vid kommunalstämman närvarande delägars sammanlagda röstetal.

Utskottet, som i den ordning frågan nu föreligger icke anser sig böra i detalj fatta ställning till kommitténs förslag och de däröver hörda myndigheternas önskemål. anser sig dock kunna uttala den uppfattningen, att en effektiv begränsning av rösträtten i fråga om dessa allmänningar bör äga rum i riktning mot större överensstämmelse med de rösträttsgrunder, som eljest gälla å kommunalstämma. Utskottet vågar jämväl uttrycka den förhoppning, att Kungl. Maj:t, vid den slutliga prövningen av kommitténs förslag i dessa delar, skall skänka nu uttalade synpunkter det beaktande, dem vederbör. Att för närvarande i skrivelse till Kungl. Maj:t framställa önskemål i detta avseende, anser sig utskottet dock ej böra förorda.

Vad därefter angår *avkomsten* från ifrågavarande besparings- och allmänningsskogar i såväl Kopparbergs och Gävleborgs som Norrbottens län, finnas, åtminstone för det stora flertalet skogar, föreskrifter om grunderna för delägars rätt att tillgodogöra sig densamma meddelade uti av Kungl. Maj:t eller Konungens befallningshavande stadfästade reglementen. Sålunda äro fondmedlen i allmänhet, efter avdrag för förvaltningskostnader, stadfästade till gäldande av de å jordbruksfastigheterna vilande skatter och onera samt delägarnas, understundom även den övriga skatte-skyldiga sockenbefolkningens, personliga utskylder. Därefter må fondens avkastning i regel, såsom motionären ock antyder, användas till för socknen i allmänhet nödiga eller gagneliga ändamål, vilka merendels äro närmare angivna i vederbörande reglemente. Därvid pläga komma i betraktande kostnader för fattigvård, sjukvård, folkundervisning, jordbruksförbättringar, väganläggningar m. m.

Härigenom torde sålunda i de flesta fall vara tillfredsställande sörjt för, att

ifrågavarande samfällighetsskogars avkastning komma alla eller åtminstone en stor del av kommunens innebyggare till godo, särskilt som det i regel är föreskrivet, att allmännings avkastning ej må användas för sådant kommunalt ändamål, för vilket socknens medlemmar enligt lag äro underkastade uttaxering, med mindre hela kostnaden för ändamålet i fråga, och således även den del därav, som belöper å icke jordägande medlemmar av kommunen, tages av fondens avkastning. Vid sådant förhållande, och då ifrågavarande skogsmedelsfonders uppgift i regel synes vara den av motionären åstundade, nämligen att tjäna olika ändamål icke blott inom delägarnas utan *hela* ortsbefolkningens samfällda hushållning, torde ej heller i detta avseende motionärens framställning böra föranleda något riksdagens uttalande.»

1919 års jordbruksutskott åberopade vad jordbruksutskottet vid 1915 års riksdag anfört samt yttrade därjämte följande:

»Utskottet har inhämtat, att den i utskottets ovanintagna utlåtande omnämnda skogslagstiftningskommittén numera i det närmaste slutfört sitt arbete, samt att den norrländska skogsvårdskommitténs den 16 mars 1912 avgivna betänkande ännu är på Kungl. Maj:ts prövning beroende. Vid sådant förhållande har utskottet ej heller nu funnit anledning biträda de framlagda förslagen utan ansett dessa böra behandlas i sammanhang med framläggande av de förslag, vartill nämnda kommittébetänkanden kunna giva anledning. Då en snar lösning av föreliggande frågor är av synnerlig betydelse för stora delar av vårt land, får utskottet uttala sin förhoppning, att de förslag, vartill berörda utredningar kunna giva anledning, bliva snarast möjligt förelagda riksdagen.»

Utskottet vill emellertid erinra om, att i skogslagstiftningskommitténs numera föreliggande betänkande även ingår ett förslag till nya bestämmelser om häradsallmänningar.

Då utskottet icke funnit anledning att frångå sin förut intagna ståndpunkt, att det förslag, som Kungl. Maj:t med anledning av ovanberörda utredningar torde komma att för riksdagen framlägga, bör avvaktas, får utskottet hemställa,

att förevarande motion ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 19 februari 1920.

På jordbruksutskottets vägnar:

RAOUL HAMILTON.

Närvarande: se utlåtande nr 16.